Синергетика перекладу

НАУКОВА РОБОТА

на тему:

«ПЕРЕКЛАД НІМЕЦЬКОМОВНОГО АГРАРНОГО ДИСКУРСУ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ»

КИЇВ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОГО АГРАРНОГО ДИСКУРСУ.....4
1.1. Основні аспекти дослідження німецькомовного аграрного дискурсу в сучасній лінгвістиці.....4
1.2. Стильові риси німецькомовного наукового аграрного дискурсу.....7
РОЗДІЛ 2. СИНЕРГІЯ ЯК ПРИРОДНА ВЛАСТИВІСТЬ СТИЛЮ.....10
2.1. Синегретика як універсальний метод дослідження еволюції. Еволюція аграрного дискурсу.....10
2.2. Прагмастилістика дискурса через призму лінгвосинергетичної парадигми.12
РОЗДІЛ 3. СИНЕРГЕТИКА І ПЕРЕКЛАД АРГАРНОГО ДИСКУРСУ.....16
3.1. Паралелі між синергетичними системами мови і перекладу.....16
3.2. Синергетично-інформаційна методика перекладацького аналізу.....19
3.3. Дискурсивні помилки в перекладі аграрного дискурсу та їх типологія.....23
ВИСНОВКИ.....29
Анотація.....31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 33

ВСТУП

Робота присвячена дослідженню особливостям перекладу німецькомовного аграрного дискурсу загалом та синергетичному аспекту перекладу зокрема.

Актуальність дослідження полягає у тому, що інформаційна структура текстів аграрного напряму у німецькій і українській мовах має, з одного боку, універсальний фрактальний принцип будови, який полягає у різномасштабній рекурсивній інформаційній самоподібності варіантної структури подібних текстів до структури інваріантного наукового жанру, а з іншого – демонструє національно-культурні відмінності у способах і засобах моделювання варіантних фракталів, зумовлених як граматичною будовою кожної мови, так і політичними, економічними та соціальними реаліями, які впливають на науковий простір німецького й українського соціумів. Поєднання лінгвосинергетичного, зокрема фрактального, і структурно-прикладного підходів до моделювання інваріантно-варіантної структури текстів аграрної науки німецької та української мов видається необхідним для реконструкції як універсальних механізмів їхнього творення, так й унікальних, зумовлених національним контентом друкованих видань Німеччини й України.

Об'єктом дослідження є паралельні тексти наукової та спеціально-технічного напрямку у німецькомовних і україномовних виданнях, аграрному дискурсі.

Предмет дослідження становить синергетичні властивості перекладу німецькомовного аграрного дискурсу та його моделювання в німецькій та українській мовах.

Мета дослідження аналіз існуючих теорій та практик з використанням синергетично-інформаційного методу та методу порівняльного аналізу при перекладі спеціальних текстів. Визначення місця методу дослідження перекладацького аналізу за синергетично-інформаційною методикою у сучасному наукознавстві.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОГО АГРАРНОГО ДИСКУРСУ

1.1. Основні аспекти дослідження німецькомовного аграрного дискурсу в сучасній лінгвістиці

Серед вчених хто розглядав поняття дискурсу можна виділити: Т.А. ван Дейк, Р. Водак, В. Кинч, П. Серіо, В.З. Дем'янков, Н.Д. Арутюнова, О.О. Селіванова та ін.

Сучасна гуманітарна наука значно поповнилася публікаціями, присвяченими теорії дискурсу та вивченню його окремих аспектів. При цьому дослідники обирають різні підходи – історичний, філософський, логічний, психологічний, соціологічний, когнітивний, семіотичний, культурологічний, лінгвістичний, іноді поєднуючи деякі з них. Це дає підстави говорити про виникнення самостійного напряму досліджень – теорії дискурсу, який є комплексною, гетерогенною дисципліною, що склалася на перетині лінгвістики, соціології знання, когнітивної антропології та сучасних критичних досліджень культури [15, с. 105].

Сучасна контрастивна наукова генеалогія демонструє тенденції, характерні для нової лінгвосинергетичної парадигми, а також спирається на здобутки попередніх наукових парадигм: порівняльно-історичної і типологічної, структурної та когнітивно-дискурсивної. Фрактальність як принцип моделювання різномасштабної структурної самоподібності об'єкта наукового спостереження дає змогу по-новому представити таку макрознакову одиницю, як текст аграрного спрямування, на основних етапах його змістового конструювання – від заголовка до кінцевого семіотичного продукту.

Таким чином, наразі основними при вивченні основних аспектів німецькомовного аграрного дискурсу в сучасній лінгвістиці необхідно звертати увагу на велику кількість особливостей, та перекладач у своїй роботі повинен,

крім знань основного матеріалу ще володіти навичками пізнання культурно соціальних виразів та контексту для об'єктивного
інтерпретації сенсу тексту мовою оригіналу і створення нового еквівалентного йому тексту іншою мовою.

Важлива характеристика відносно основного тексту пов'язана з комунікативною стратегією, на базі якої будується текст, наприклад: найважливіші і вагомі аргументи наводяться на початку основної частини тексту; аргументація подається у формі інструкції; повідомлення, яке представлене у формі діалогу.

З точки зору сучасної лінгвістики дискурс має не лише прагматичне та ситуативне оформлення. Дискурсивна практика на лінгвістичному рівні формує ситуативно обумовлені маркери, кліше, трафарети мовленнєвої поведінки [2, с. 177].

Сучасна гуманітарна наука значно поповнилася публікаціями, присвяченими теорії дискурсу та вивченню його окремих аспектів. При цьому дослідники обирають різні підходи – історичний, філософський, логічний, психологічний, соціологічний, когнітивний, семіотичний, культурологічний, лінгвістичний, іноді поєднуючи деякі з них. Це дає підстави говорити про виникнення самостійного напряму досліджень – теорії дискурсу, який є комплексною, гетерогенною дисципліною, що склалася на перетині лінгвістики, соціології знання, когнітивної антропології та сучасних критичних досліджень культури [4, с.11].

На сучасному етапі розвитку лінгвістики між дослідниками немає спільної думки, що повинно вважатися дискурсом. Так, Б. Палек відзначає, що дискурс – це «одиниця більш високого рівня, ніж речення ... твір мовлення» [11, с. 244]. Якщо О.М. Мороховський визначає дискурс як «послідовність взаємопов'язаних висловлювань» [19, с. 5], то В.А. Звенцев розуміє дискурс як «два або декілька речень, які знаходяться одне з одним у змістовому зв'язку» [13, с. 118]. Заслуговує на увагу також і визначення, яке дає В. Кох. На його думку, дискурс – це «будь-який текст (або частина тексту), в якому є ознаки одного й того ж

конкретного мотиву» [13, с. 121]. Існують й інші визначення дискурсу. Дискурс, за В.Г. Борботько, – це текст, але такий, який складається з комунікативних одиниць мови – речень та їх об'єднань у більші єдності, які знаходяться у безперервному смисловому зв'язку, що дозволяє сприймати його як єдине утворення. В.Г. Борботько підкреслює той факт, що текст як мовний матеріал не завжди являє собою зв'язне мовлення, тобто дискурс. Текст – загальніше поняття, ніж дискурс. Дискурс завжди є текстом, але зворотнє твердження – неправильне. Не будь-який текст є дискурсом [4, с. 127].

Синергетичний підхід до вивчення самоорганізації дискурсу можливий як в синхронії, так і в діахронії. У першому випадку – це вивчення певного типу дискурсу як корпусу текстів в певну епоху з її соціальним замовленням, рівнем розвитку мови, екстралінгвальні умовами. При цьому дискурс розглядається як феномен, що виникає при системному самооб'єднання його елементів і розвитку характеристик даного об'єднання. Розгляд же дискурсу в діахронії передбачає вивчення еволюції його форми і змісту, встановлення параметра порядку, єдиного для всіх зразків даного типу дискурсу і веде до їх розшарування, утворення різновидів.

Сучасна контрастивна наукова генеалогія демонструє тенденції, характерні для нової лінгвосинергетичної парадигми, а також спирається на здобутки попередніх наукових парадигм: порівняльно-історичної і типологічної, структурної та когнітивно-дискурсивної. Фрактальність як принцип моделювання різномасштабної структурної самоподібності об'єкта наукового спостереження дає змогу по-новому представити таку макрознакову одиницю, як текст аграрного спрямування, на основних етапах його змістового конструювання – від заголовка до кінцевого семіотичного продукту.

Таким чином, наразі основними аспектами при вивченні основних аспектів німецькомовного аграрного дискурсу в сучасній лінгвістиці необхідно звертати увагу на велику кількість особливостей, та перекладач у своїй роботі повинен крім знань основного матеріалу ще володіти навичками пізнання культурно соціальних виразів та контексту.

1.2. Стильові риси німецькомовного наукового аграрного дискурсу

Дослідження німецького аграрного дискурсу як поняття та визначення його стильових рис є актуальним напрямом сучасного мовознавства і розглянуто в працях вчених: Н.С. Ольховської, С.М. Амеліної, А.Ю. Куткіної, Н.М. Арістової, Н.В. Карпусенко, О.І. Піддубцеву та інших.

Проте в науковому колі немає дослідників, які б приділяли увагу дослідженню німецькомовному аграрному дискурсу. Дослідники розглядають аграрний дискурс в контексті науково-технічного стилю. У лінгвістиці не існує чіткого розрізнення науково-технічних документів на конкретно наукові та технічні, тому вони опрацьовуються за однаковими індикаторами.

До науково-технічних доробків відносяться такі види текстів: 1) власне науково-технічні напрацювання, тобто, продукт наукового досягнення та технічних винаходів; 2) науково-технічні ресурси для освіти (підручники, довідники тощо); 3) науково-популярна проза з різних галузей техніки; 4) технічні і супровідні матеріали; 5) технічна реклама, патенти та інше.

Ми вважаємо за необхідне виділення та розгляд стильових рис та особливостей німецькомовного аграрного дискурсу на основі німецькомовних наукових статей, підручників, дослідження німецьких авторів та їх наукові дискусії з аграрної теми.

Дискурс як предмет дослідження лінгвістики постав перед науковцями лише у 60-х роках минулого століття у роботах Ю. Габермаса, З. Харриса, Е. Бенвеніста та Т.А. ван Дейка. Визначення дискурсу запропонованого Т.А. ван Дейком як складного багатофункціонального комунікативного явища, яке вирізняється певними особливостями, смисловою однорідністю, актуальністю та пов'язане із певним контекстом й наразі є актуальним у сучасних дослідженнях. У зв'язку з багатогранністю цього поняття Т.А. ван Дейк пропонує виділяти два визначення дискурсу: в широкому та вузькому сенсі.

У широкому сенсі – дискурс є комплексною комунікаційною подією, що виникає між особою, що мовить та особою, що слухає (спостерігачем). Комунікація може бути як усною так і письмовою, а також включати в себе вербальні та невербальні складові.

У вузькому сенсі – це текст, усний або письмовий, як певний «продукт» комунікаційного діяння, який інтерпретується реципієнтом [2, с. 176].

Наше дослідження буде розглядати німецький аграрний дискурс у вузькому сенсі, покладаючись на його визначеність саме Т.А. ван Дейка, розглядаючи наукові твори та дискусії німецьких авторів у аграрній сфері, задля виявлення певних лексичних та лінгвальних маркерів і визначення їх граматичної структури.

Дослідження взаємодії стильових рис аграрного дискурсу на фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному, композиційному, текстовому і на рівні дискурсу засвідчує наявні ознаки системності та ієрархії [16, с. 78], що дає підстави вважати мову аграрного дискурсу динамічною, відкритою та ієрархічно побудованою мовною системою, що реагує на вимоги атрактора й обмеження репелера та на зміни навколишнього середовища [22, с. 273].

Науковий аграрний дискурс викладено в наукових статтях, рефератах, наукових посібниках, учбовій та енциклопедичній літературі, наукових доповідях, при дискусіях вчених тощо.

Науково-технічний стиль викладення інформації зокрема відрізняється від будь-якого іншого великою кількістю схем та креслень, обов'язковою об'єктивністю та логічною послідовністю структури мовлення. Такі тексти призначені безпосередньо спеціалістам даної сфери та, зазвичай, написані за чіткими правилами застосовуючи однакові морфологічні, синтаксичні структури, часто використовуючи одні й ті самі мовні конструкції. У тексті багато складних слів, цифр, формул, термінів та загальнонаукової лексики.

Аграрна сфера є досить широкою та включає в себе термінологію та професійні слова різних галузей: науки, техніки, землеробства, виробництва тощо. Але при аналізі потрібно звертати увагу, що тексти різних галузей не

можна об'єднати та вивчати в рамках одного типу, адже кожен з них буде відрізнятися морфологічним та синтаксичним оформленням.

В умовах науково-технічної революції та розбудови науки та техніки відбувається нове осмислення використання неологізмів та термінів. Неологізми у термінології, які використовуються у аграрній сфері, є ще одною рисою та об'єктом для окремих досліджень. Сільське господарство продовжує розвиватись та проявляється також у появі нових термінологічних одиниць, які впливають й на міждисциплінарні дисциплін. Новітні розробки знаходять своє відображення у сучасних наукових статтях, в професійних журналах та інтернет-ресурсах, та безперечно мають вплив на основні стильові риси дискурсу [10, с. 147].

Ще одною специфічною рисою науково-технічних текстів аграрію є часте використання скорочень, що можуть бути як загальновідомими, так і специфічними для цієї галузі. С. Амеліна пропонує умовно поділити скорочення на певні групи: власні імена; назви стандартів і норм; процеси природного походження; назви тварин; назви хвороб тварин; назви захворювань рослинних культур; назви інженерних сільськогосподарських споруд; природних ландшафтів; класифікація ґрунтів; латинські терміни; назви речовин, засобів для захисту рослин або добрив; одиниці вимірювання [1].

Можна зробити висновок, що німецький аграрний дискурс, як різновид науково-технічного функціонального стилю, стилістично вирізняється великою кількістю використаних композитів, статистичних даних (графіків, таблиць, діаграм, формул), галузевої термінології (термінів-абревіатур, скорочень, інтернаціоналізмів) та загальнонаукової лексики; частим вживанням кліше та канцеляризмів. Загалом німецькому аграрному дискурсу притаманні складнопідрядні й складносурядні речення, інфінітивні групи, пасивні конструкції та майже повна відсутність односкладних речень.

Досліджені особливості німецького аграрного наукового дискурсу не є вичерпними і потребують додаткового та всебічного розгляду в рамках подальших наукових досліджень.

РОЗДІЛ 2. СИНЕРГІЯ ЯК ПРИРОДНА ВЛАСТИВІСТЬ СТИЛЮ

2.1. Синегретика як універсальний метод дослідження еволюції. Еволюція аграрного дискурсу

Синергетика нині стала новим методологічним підходом в науковому пізнанні і механізмом оптимального управління різними системами, дозволяючи вивчати взаємодії в комплексі [28, с. 207].

Основним постулатом універсального еволюціонізму є твердження про єдність світу, який виник в процесі загального розвитку – еволюції, яка передбачає поступове адаптивне пристосування систем до змін середовища. Системний підхід розглядає об'єкти будь-якої природи як системи і за традицією зосереджений на аналізі їх структури. Синергетику, що виникла як логічне продовження загальної теорії систем, цікавлять швидкі стрибкоподібні механізми розвитку систем [6, с. 27].

Детальний аналіз аспектів самоорганізації дискурсу, викладений в роботах Л.С. Піхтовніковою [24], показує, що композиційні рівні тексту когерентно пов'язані і утворюють ієрархію, частини якої здатні до взаємного моделювання, що можливо завдяки принципу зворотного зв'язку і є основою для самоорганізації дискурсу.

Теорія самоорганізації (синергетика), що виникла в області досліджень нерівноважних природних систем, дає можливість по-новому поглянути на складні системи, до яких відносяться лінгвістичні. Синергетика не спростовує основні принципи і закономірності мови в цілому, не скасовує принципів системного, діяльнісного, особистісного та інших методологічних підходів, а доповнює і логічно продовжує. Основні закони лінгвістики, синергетикою розглядаються з позиції теорії складноорганізованих систем, таких як еволюція розвитку мовних процесів. Синергетичний підхід дозволяє поєднувати, синтезувати позитивні елементи кожного з цих типів в новій філософії освіти і, заснованих на них, всіх конкретних видах філологічної діяльності.

Вивченню питань, пов'язаних з синергетикою присвячені роботи В.П. Андрущенко, В.А. Аршинова, І.С. Добронравов, Б.Б. Кадомцева, М.С. Кагана, Л.С. Піхтовнікова і інші. Вивченням методології синергетики займалися: І.М. Андрєєв, Л.Я. Зоріна, І.В. Редюхін і ін.

Дослідження в області синергетики доводять, що в світі немає безструктурні предметів і явищ, хаос, випадковість, дезорганізація можуть бути не тільки руйнівними чинниками, а й за певних обставин несуть в собі творче і конструктивне початок. Концептуально-методологічна новизна ідей самоорганізації пов'язана з визнанням здатності різних систем до саморозвитку не тільки за рахунок припливу енергії, інформації, речовини ззовні, а й за рахунок використання їх внутрішніх можливостей [5, с. 16].

Як свідчать дослідження в області синергетики, синергетична парадигма сприяє глибокому пізнанню таких складних, нелінійних, відкритих систем, як лінгвістика.

Щодо аграрного дискурсу, то він є складним, багатоплановим утворенням, яке характеризується трьома вимірами: учасниками комунікації, ситуацією комунікації і текстом. Учасниками комунікації є аграрна спільнота, а під текстом мається на увазі «одне із основних понять стилістики, у якому об'єднуються найважливіші ознаки найбільшої мовної одиниці: зв'язність, цілісність, єдність, завершеність, частина мовного потоку, фіксоване мовлення, результат мовлення» [2, с. 176]. Еволюційні процеси безперервно відбуваються, тому вивчення змін словникового складу залишається одним із найактуальніших напрямів мовознавчих досліджень. Лексичний склад перебуває під значним впливом позамовної дійсності та найвиразніше відбиває динаміку розвитку мови, який є процесом об'єктивним, зумовленим цивілізаційною еволюцією. Саме тому на сучасному етапі розвитку літературної мови, коли її лексична система перебуває під інтенсивними впливами, актуальною є потреба в дослідженні численних шляхів та способів збагачення словникового складу мови.

Аграрна сфера відрізняється різноманітністю і наповненістю термінологією, яка є специфічною за своїм граматичним та семантичним забарвленням та потребує великої кількості досліджень для покращення можливостей розуміння змісту. Аграрний дискурс належить до наукового дискурсу, що в економіці України залишається винятково важливою ланкою, яка визначає соціально-економічний стан суспільства та продовольчу безпеку держави. Він є орієнтованим на всі верстви суспільства та вважається одним з найбільш актуальних дискурсів сучасності. Немає сумніву, що з перекладацької точки зору, найбільший інтерес дослідників привертають саме аграрні терміни.

Аграрна термінологія завжди була і є важливою складовою частиною в лексичному запасі німецької мови. На її утворення впливають різноманітні фактори. Кожна галузь людських знань використовує ті чи інші лексичні одиниці для забезпечення своїх потреб у необхідній кількості термінологічних лексичних одиниць.

Самоорганізація на мовностилістичному рівні полягає в тому, що при створенні дискурсу повертатися до смислу попередніх фрагментів тексту, виявляючи тим самим їх додатковий тропеїчний смисл. В той же час, актуальне членування лінійно подає чергові частини тексту, відслідковуючи лише фактуальну інформацію і близький каузальний зв'язок. На цьому синергетичному ефекті ґрунтуються коди інакомовлення і мовленнєві стратегії байки (прагматичний аспект) та реалізація когніції, що міститься в атракторі. Таким чином, самоорганізація обіймає всі основні лінгвістичні аспекти дискурсу аграрного тексту.

2.2. Прагмастилістика дискурса через призму лінгвосинергетичної парадигми

Останнім часом у межах вельми популярних антропоцентричних напрямів досліджень в українському мовознавстві XXI ст. прагматичні студії посідають

першорядне місце, доказом чого є напрацювання українських лінгвопрагматичних шкіл.

Актуальним серед філологів є питання вияву прагматичної специфіки термінів. Популярними є дослідження проблем макропрагматики та її категорій, як-от стратегії та тактики викладу наукового матеріалу. Останнім часом науковці розглядають проблему перекладу науково-технічного тексту на прагматичному рівні. Безпосередньо із проблемами перекладу межують праці, у яких вивчено питання прагматики наукового тексту двомовних галузевих словників. Особливий інтерес викликають результати досліджень проблем вираження індивідуальності авторського «я» у наукових текстах точних теоретичних наук і текстах філологічного профілю. Виявлено, що для текстів точних теоретичних наук характерна здебільшого безособовість викладу, тоді як у філологічних текстах чітко виявлена особа автора.

Теоретичне підґрунтя для вітчизняних прагмалінгвістичних розвідок зі специфіки наукового тексту склали статті, у яких конкретизовано проблемне поле досліджень, прагматична специфікація мовних фактів, ідентифіковано окремі рівні від мікро- й до макропрагматики, апробована термінологія. Ці та інші розвідки уможливлюють виокремлення загальних підходів до специфікації прагматики наукового тексту, які б можна екстраполювати й на дослідження українськомовного матеріалу. Найчастіше дослідники спираються на лінгвістичний, функційний, прагматичний, когнітивний, логічний, семіотичний та лінгвокультурологічний підходи під час вивчення специфіки прагматики текстів.

Коли йдеться про українську прагматику, то ідентифікувальними щодо неї є два напрями досліджень. Загальнотеоретичний, праці з якого «охоплюють увесь спектр проблем лінгвістичної прагматики як найповнішого вияву сутності сучасної науки про мову, починаючи від моменту її зародження й до етапу сучасного її становлення як одного із найдинамічніших новітніх наукових напрямів» [12, с. 299]. До таких якраз і належить згадана праця Ф. Бацевича.

Теоретичні надбання містять дисертаційні дослідження Н. Карпусенко, Н. Пільгуй, Х. Кунець, І. Козубської.

Прагматично-ситуативний аспект такого дослідження полягає у з'ясуванні зв'язності дискурсу, його комунікативної адекватності, ментальний аспект передбачає вивчення впливу етнографічних, соціокультурних, психологічних умов на стратегії генерації та розуміння дискурсів у «живому мовленні» тощо [26, с. 87]. Тобто це не просто мовне/мовленнєве формоутворення, яке складніше за окреме речення, а тотальне культурне явище: результат і чинник комунікації, переплетіння мовних взаємодій агентів комунікації, живе середовище спілкування, яке, як відомо, створює нові фізичні дії, ментальні й психічні продукти.

Загалом, становлення новітньої лінгвосинергетичної наукової парадигми пов'язане з низкою об'єктивних труднощів: складність експериментальної перевірки запропонованого фрактального підходу; відсутність можливості спостереження за механізмами породження тексту як фрактального явища; проблематичність встановлення необхідних для фрактального аналізу змінних, придатних для обчислення тощо. З огляду на це пошуки наразі носять найчастіше «інтуїтивно-феноменологічний характер» [23, с. 73]. Незважаючи на вказані труднощі, в лінгвістичній науці можна виокремити низку досліджень, які можуть допомогти при розгляді фрактальності, як-от:

1) вимірювання розміру речень, абзаців як композиційних факторів у процесі структурної організації тексту для встановлення закономірностей узгодження речень і абзаців один з одним із текстом як цілим [20, с. 117];

2) статистична параметризація текстів різних стилів і авторів для встановлення їх характеристик на фонетичному, морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях [7, с. 299];

3) встановлення квантитативних закономірностей розподілу лінгвістичних одиниць, наприклад, закон Менцерата-Альтмана, згідно з яким більша за обсягом одиниця тексту містить дрібніші складові; закон динаміки лексики,

згідно з яким можна описати частоту і розподіл певного лексичного елемента в тексті та інші [31, с. 54];

4) формально-логічне моделювання та графемне структурування мовних одиниць для встановлення закономірностей їх формальної і семантичної будови, наприклад, паралелограм Менцерата при аналізі морфемної структури слів [17, с. 136], мережеве моделювання тексту [25, с. 95] тощо.

Ці та деякі інші наукові напрацювання дозволили Р. Келеру [29] створити міжрівневу синергетичну модель мови як системи, яка охоплює шість лінгвістичних величин (довжина слова, частота, кількість фонем, полілексія, політекстуальність, величина лексикону), десять зв'язків з позамовними феноменами (мінімізація затрат на кодування і декодування інформації, затрати на процес передачі повідомлення, економія і специфікація контексту, мінімізація лексичного обсягу повідомлення) і дванадцять інтерпретованих процесів (фонологічна уніфікація і диверсифікація, лексикалізація, лексична редукція, скорочення, глобалізація інформації тощо), і перевірити її об'єктивність на значній кількості емпіричних даних.

Проте, як слушно зазначає автор, запропонована модель є лише одним з перших кроків до створення цілісної синергетичної концепції мови, оскільки поза увагою залишилося багато інших чинників, які необхідно інтегрувати в цю модель.

РОЗДІЛ 3. СИНЕРГЕТИКА І ПЕРЕКЛАД АРГАРНОГО ДИСКУРСУ

3.1. Паралелі між синергетичними системами мови і перекладу

Когнітивні дослідження не можуть проводитись осторонь перекладацької теорії і практики, оскільки одним із завдань останніх є вивчення способів структурування інформаційного потоку при передачі змісту повідомлення оригіналу у мові перекладу. Дослідження шляхів забезпечення оптимального перекладу, на нашу думку, повинно базуватись на детальному аналізі висловлювання (тексту оригіналу з метою визначення його когнітивних характеристик концептуальної організації, які мають бути відповідно представлені у мові перекладу з урахуванням специфіки її лінгвістичних, прагматичних і культурологічних характеристик.

Мова є складним явищем, яке першочергово відображає якісні зміни у житті суспільства загалом та у діяльності людини зокрема. Розвиток суспільства відображається власне у лексичних одиницях, що з'являються, а також у модифікації існуючих лексем, невживаних форм, зміні їхнього значення.

Поняття «фрактал» вважається складовим елементом синергетики як науки про еволюційні системи, хаос і порядок та пов'язані з цим перехідні процеси.

Адже процес еволюції будь-якої системи є дробовим, самоподібним і змінним. З погляду синергетики еволюція складної нелінійної системи полягає у тому, що вона перебуває у стані відносної рівноваги. Елементи системи у своїй поведінці тяжіють до атракторів, найбільш упорядкованої ділянки. Але динамічні процеси всередині системи і сигнали із зовні порушують рівновагу і призводять до виникнення випадкових хаотичних коливань (флуктуацій). Флуктуації можуть при цьому так впливати на систему, що вона наблизиться до точки розгалуження (біфуркації), тобто моменту вибору подальшого шляху розвитку.

Переклад – один із найважливіших шляхів взаємодії національних культур, дієвий спосіб міжкультурної комунікації. Мета будь-якого перекладу – донести до читача, який не володіє мовою оригіналу, і ближче ознайомити його з відповідним текстом. Спочатку існував лише усний переклад, пізніше його почали записувати. Окрім усного та письмового видів перекладу, також можна виділити художній і спеціальний переклади; синхронний та послідовний; машинний і переклад, здійснюваний людиною, окремо виступає опосередкований переклад (здійснений не з оригіналу, мовою якого перекладач не володіє, а з посередника перекладу цього тексту на третю мову).

Науково-технічний (технічний) – переклад, який використовують для обміну науково-технічною інформацією між людьми, які спілкуються різними мовами.

Згідно роботи Віне Ж.-П. та Дарбельне Ж. «Технічні засоби перекладу» можна виділити сім способів перекладу, які використовує перекладач під час перекладу, розташувавши їх у порядку зростання складності:

1) запозичення, яке є найпростішим способом перекладу і дозволяє заповнити прогалину, зазвичай металінгвістичного характеру, тобто це можуть бути невідомі поняття або назви нової техніки.

Значною мірою германізми потрапили до нашої мови в XIV–XVI століттях через польську мову, оскільки населення українських земель знаходилося у той час під владою польсько-литовських господарів. Серед цих слів треба назвати *лантух (das Landtuch), плуг (der Pflug), смак (der Geschmack)*. А інші лексеми – як наслідок безпосередніх торговельних контактів із прибалтійськими німцями. Сюди належать: *вакса (der Wachs), кошт (die Kosten), крам (der Kram), бровар (der Brauer), Верстак (die Werkstatt), шнур (die Schnur)* тощо

2) калькування, яке являє собою запозичення особливого виду, тобто ми запозичуємо з іноземної мови окремі елементи і перекладаємо їх буквально. Таким чином виникає або калькування вислову, або калькування структури.

Наприклад, *Die Geburtstagskontrolle (регулювання народжуваності, контроль за народжуваністю); Die Geld-zuruck-Garantie (гарантія повернення*

грошей); der Ecu (ECU) - «екю» (грошова одиниця ЄС); der Cent - цент; das ERP - Європейська програма відновлення (з 1990 р.); die WTO - Всесвітня торговельна організація (Die Europaische Einigung).

3) дослівний переклад, який позначає перехід від вихідної мови до мови перекладу, що приводить до створення правильного й ідіоматичного тексту, а перекладач слідкує лише за дотриманням обов'язкових норм мови. При дослівному перекладі у реченні залишаються така ж структура та порядок слів, як і в оригінальному (німецькому) реченні

4) транспозиція: відповідно до цього способу одна частина мови при перекладі замінюється іншою частиною мови без змін змісту всього повідомлення.

Наприклад, в українській мові немає словникових відповідників дієсловам *flagen (від Flagge), schneien (Schnee), nebeln (Nebel)*, ад'єктивованим дієприкметникам *bebrillt (Brille f) – в окулярах, befrackt (Frack m) – одягнений у фрак, gestiefelt (Stiefel m) – у чоботях.*

5) модуляція є варіюванням повідомлення, чого можна досягти, змінивши точку зору. Цей спосіб використовується, коли у результаті перекладу ми маємо граматично правильний вислів, але який взагалі не відповідає «духу мови перекладу».

Наприклад, іменник *Westen* може бути диференційоване: захід (сторона світу), західні держави. Проте, у період існування двох німецьких держав словом *Westen* у ДДР позначали *західний фронт* (назва роману Е. М. Ремарка: «Im Westen nichts Neues» – «На західному фронті без змін»).

6) еквіваленція представляє собою спосіб перекладу, як підкреслюють французькі науковці, коли два тексти описують одну и ту же ситуацію, використовуючи зовсім різні стилістичні та структурні засоби. Вони зазначають, що більшість прикладів еквівалентного способу перекладу – це сталі вирази, які входять до складу ідіоматичної фразеології. Наприклад: німецькому іменнику *Geschwister (Pl)* можуть відповідати – *брати й сестри, брат і сестра, брати/сестри чиїсь; Schwigervater m. – тесть, свекор, Schwigermutter f. – теща,*

свекруха, bunt – строкатий, різноколірний, барвистий, Finger m. – палець руки, Zene f. – палець ноги.

7) адаптація: цей спосіб використовують у тих випадках, коли ситуація, про яку говорять у вихідній мові, не існує у мові перекладу, тому потрібно її передати за допомогою іншої ситуації, що вважається еквівалентною [9, с. 157-159]. Наприклад: *Dirndkleid – сукня яскраво чи у клітинку, з широкою спідницею чи фартухом; Die Hand bleibt über, die nach dem Schatten greift — Свою тінь не доженеш.*

Наразі вивчення процесів перекладу за допомогою синергетики лише набуває популярності. Використання синергетичного методу дослідження в різноманітних системах дало можливість поглянути з іншого боку на складні системи, до яких відноситься переклад.

3.2. Синергетично-інформаційна методика перекладацького аналізу

Синергетика, дійсно, пропонує новий погляд на традиційний об'єкт вивчення лінгвостилістики – текст, дозволяє виявити динамічний, еволюційний характер системи дискурсу, встановити зовнішні та внутрішні чинники розвитку цієї системи, фактори, які керують процесами її становлення, самоорганізації, функціонування.

Основним інструментальним поняттям синергетики є поняття «параметр порядку». Цим терміном названий найбільш рухливий, мінливий параметр С-системи. Його динаміка обумовлена відносною незалежністю від інших параметрів. Згідно з уявленнями синергетики в нерівноважному стані С-системи її параметр порядку підпорядковує собі інші параметри і приводить їх діапазон зміни у відповідність до вимог аттракторов і репеллерамі.

Принцип негативного зворотного зв'язку – це загальний принцип управління складними системами. Його суть полягає в тому, що будь-які відхилення системи від бажаного ідеального її стану формують управлінський вплив, спрямоване на досягнення ідеального стану. На кожному кроці цього

процесу аналізується результат (близько – далеко, гірше – краще), і наступний крок для поліпшення результату вибирається, слідуючи певній тактиці.

Суть принципу позитивного зворотного зв'язку протилежна суті принципу негативного зворотного зв'язку. Тут будь-яке відхилення системи від положення рівноваги стимулює ще більші відхилення. Однак, це зовсім не означає, що С-система рухається до розпаду. Стану, далекі від рівноваги, для самоорганізації плідні.

Репрезентуючись й актуалізуючись у межах текстового простору, мовна особистість непрямо проектує мовну свідомість шляхом особливого коду. Текст сприймається як феноменологічно запрограмований первинний спосіб існування мови. Текст можна інтерпретувати як простір, де відбувається процес утворення семантичного каркасу. «Текст належить спостереженню не як завершений, замкнутий продукт, а як виробництво, що відбувається на наших очах, «підключене» до інших текстів, інших кодів (сфера інтертекстуальності), пов'язане тим самим із суспільством, з історією, але пов'язане не відношеннями детермінації, а відношеннями цитації» [3, с. 423]. Процес формування значень і смислів репрезентується як зумовлений мовленнєвим наміром прогресивний відбір функціональних і дійових потенцій вихідних елементів, їхня значущість універсальна. Його можна інтерпретувати і як процес індивідуалізації функцій, що визначені в системі мови, встановлені загалом або в належності до класу і позначені формально.

Перекладацький аналіз – є певною розумовою діяльність фахівця-перекладача з точного розуміння комунікативного завдання, контексту, та матеріалу перекладу. В результаті цієї діяльності матеріал має зберегти свою детермінанту зазнавши в допустимій мірі трансформацій для успішного розуміння групи людей, якій цей переклад призначається.

Розглядаючи мову як синергетичну систему не можна не розглядати її підсистеми та «образи мови» які виступають самостійними елементами, які знаходяться у постійному розвитку. Адже лише через переосмислення її як

багатофункціональної системи, перед сучасними науковцями відкриваються більш ширші горизонти в її вивченні.

Так, існуючі теорії перекладу не вбачають в себе теорії саморегуляції і самоорганізації та розглядають перекладацьку діяльність як певну детермінанту, змушуючи фахівців-перекладачів при виконанні перекладів спеціальної літератури користуватись категорійно-понятійним апаратом вже існуючих елементів мови, якою здійснюється переклад.

На основі синергетично-інформаційної методики перекладач з одного боку має дотримуватись основних принципів перекладу, з іншого ж має брати до уваги принципи та методи вираження дискурсу у тексті, тема якого лежить у основі оригіналу. Таким чином, фахівець окрім знання термінології має володіти контекстом, історичним знанням вираження думки у тому соціумі де виник оригінал тексту.

Починаючи з лінгвістичної теорії перекладу, пов'язаної з тлумаченням перекладу як перекодування мовних знаків, розуміння перекладацької діяльності трансформується через текст, мету комунікації, інтерпретатора та дискурс до позиціонування перекладу в межах когнітивно-діяльнісної парадигми досліджень, що включає поняття перекладацької рефлексії в дусі антропоцентризму та герменевтичної синергії смислів (термін Л.В. Кушніної) під час здійснення перекладу в перекладацькому просторі [8, с. 197].

Когнітивна організація оригіналу передбачає різноманітні способи та методи оформлення та передачі інформації, що відбувається внаслідок активізації ментальних структур вербального інформування, які існують в мозку людини. Такий підхід до вербальної інформації зумовлюють необхідність концептуального осмислення оригіналу, яке передбачає не лише знання мови-джерела як граматичної та лексичної системи (тобто лінгвістичної компетенції перекладача), а й знання когнітивних моделей організації інформації, якими оперують представники тієї лінгвокультурної спільноти, на мові якої існує оригінал. Інакше кажучи, перекладач повинен не лише знати мову оригіналу і мову перекладу, а й «мислити» цими мовами, тобто адекватно узгоджувати їх

когнітивні моделі. Лінгво-когнітивні проблеми перекладу, перш за все, зумовлені існуванням певного соціально-культурного та історичного досвіду представників мовних спільнот. Різноманітність та відмінність такого досвіду породжує формування різних інтелектуальних, емоційних, соціальних образів і стереотипів, соціокультурних та етнокультурних норм і дискурсивних стратегій спілкування. Однак, перекладацькі проблеми культурного характеру легко вирішуються за умови високого рівня показників фонових знань перекладача, загального розвитку і достатньої прагматичної компетенції. Значно важливішою вимогою є усвідомлення і врахування специфіки мовної картини і мовної ментальності представників різних культур, які зумовлені своєрідним баченням фізичної картини світу. Наслідки цього є різниця у виборі диференціальних ознак об'єктів та понять, які покладені в основу їх найменувань.

Когнітивна діяльність також включає в себе розумові процеси, які забезпечують переробку інформації і в результаті яких утворюються особливі структури свідомості. У зв'язку з цим мова як вид когнітивної і комунікативної діяльності розглядається когнітологами у вигляді системи знаків, що беруть участь у кодуванні і передачі інформації про навколишнє середовище, а, отже, мова є засобом репрезентації структури знання, що формується у свідомості людини. Інакше кажучи, інформація про світ спочатку конструюється (або ж концептуалізується) і лише потім вербалізується. Таке трактування мови зумовлює необхідність врахування інтеракції мовних структур з іншими когнітивними компонентами інформування, зокрема, з концептуальними структурами.

У межах синергетики семантичні, лексичні та текстові одиниці називаються функторами – особливий тип між категоріальних відношень, що зберігає структуру. Н. Л. Мишкіна розглядає три типи функторів.

1. Функтори як текстові одиниці, які транспонують окрему кількість елементів однієї системи в множину елементів іншої системи [21, с. 58].

Функтори цієї групи перекладаються з застосуванням прийому передання інформації з допомогою різних частин мови або з використанням різних

граматичних форм

2. Функтори, що іррадіюють в текстовий простір «проекції-випромінювання, які зумовлюють «гомологію» (можливі шляхи розвитку)» [21, с. 93].

Для цієї групи характерними при перекладі є найбільш важкими для перекладача через те, що як правило слово або вислів мають на увазі не точний переклад слів, а певний уявний сенс який лежить за межами його виникнення. За допомогою синергетики ми маємо можливість знайти декілька варіантів перекладу та застосувати найбільш точне для передавання сенсу.

3. Функтори, які пов'язують інші текстові одиниці відносинами симетрії або асиметрії [21, с. 87].

Переклад цієї групи при синергетичному підході являє собою окрему категорію, та являють собою тотожності або відмінності процесу відтворення елементів однієї мови засобами іншої.

Так можна дійти висновку, що використовуючи синергетичну концепцію функціонування мови, за рахунок розуміння структури тексту як синергетичної системи, можливо уникнути багатьох смислових помилок у перекладі.

3.3. Дискурсивні помилки в перекладі аграрного дискурсу та їх типологія

Отже, оскільки переклад – це передача змісту того, що було висловлено, то перекладаються не слова, граматичні конструкції чи інші засоби мови оригіналу, а думки, зміст оригіналу. Згідно з теорією перекладу немає неперекладних матеріалів, є складні для перекладу тексти. Труднощі під час перекладу пов'язані з недостатнім знанням мови оригіналу, мови, якою перекладають, або з відсутністю в цій мові готових відповідників.

Вокабулярними труднощами на шляху до відтворення лексичного нашарування В.І. Карабан [14, с. 45–46] вважає «багатозначність лексем (термінів) та добір відповідного контекстуального відповідника або варіанту перекладу слова (терміна), особливості використання загальновживаних кліше і

виразів в текстах науки і техніки (в т.ч. гідридослова), відповідне застосування того чи іншого способу перекладу словосполучень, розмежування межі доречності перекладацьких лексичних трансформацій, тлумачення термінів-неологізмів, абревіатура, псевдоінтернаціоналізми, лексикалізовані форми множини іменників та терміни-омоніми, іншомовні слова і терміни в науково-технічних текстах (в т.ч. неологізми, різноманітні власні імена і назви (виробництва, установ і корпорації) тощо». Наприклад: *der Bodenanteil – «наділ», die Verteilung – «розподіл», der Weiterverkauf – «перепродаж», der Rückkauf – «викуп», die Absetzung – «продаж», der Schächer – «торг»* [18, с. 115].

У випадку з німецькомовним аграрним дискурсом, слід звернути увагу на те, що споживач повинен знати відмінність деяких назв у Німеччині та в Австрії. Якщо у Німеччині слово «картопля» перекладається як «*Kartoffel*», то в Австрії – «*Erdapfel*», тобто дослівно «*земляне яблуко*». Відповідно томати – *Tomaten* (Німеччина) та *Paradajser* (Австрія); абрикос – *Aprikose* (Німеччина) та *Marille* (Австрія).

Для вираження відношення до дії або необхідності найчастіше застосовуються модальні дієслова «*können*», «*müssen*» та «*sollen*» [27, с. 15]. *Motorleerlauf prüfen: Das Schneidwerkzeug muss im Leerlauf –bei losgelassenem Gashebel – stillstehen.* Для негативного або обмеженого зображення певного явища або процесу в інструкціях до сільськогосподарської техніки стилю використовується модальне дієслово «*dürfen*» [27, с. 16]. *Aus Sicherheitsgründen dürfen nur die innerhalb einer Tabellenzeile stehenden Schneidwerkzeuge, Schutz-, Griffund Traggurt-Ausführungen miteinander kombiniert werden.*

У текстах теоретично-наукового рівня спостерігається висока частотність підрядних речень часу та умови [32, с. 5]: Temporal: *Bei Ausführungen mit Rundumgriff und Rundumgriff mit Bügel (Schrittbegrenzer) linke Hand am Rundumgriff, rechte Hand am Bedienungsgriff – auch bei Linkshändern. und* Bedingungsätze: *Wenn den Gaszug ist korrekt festgestellt, dann ist das die Voraussetzung für die richtige Funktion von Startgas, Leerlauf und Vollgas.*

Стильовою ознакою публікацій науково-популярного рівня є використання прислівникових підрядних речень. За умови ідентичності підметів у головному та підрядному реченнях, що може вводитися за допомогою сполучників *als, wenn, wdhrend, indem, nachdem, kaum*, зміст підрядного речення може передаватися українською мовою дієприслівниковим зворотом шляхом вилучення сполучника і підмета, вираженого особовим займенником та заміни особової форми дієслова дієприкметником, який перекладається дієприслівником, іноді дієприкметником [28, с. 201]: *Das Ergebnis macht erneut deutlich, wie entscheidend persqnliche Eigenschaften eines Politikers und nicht nur sein Parteiprogramm im Wahlkampf sind — Результат чітко показав, наскільки важливими у виборчих змаганнях є особисті якості політика, а не тільки передвиборча програм.*

Якщо пояснювальні слова у німецькому реченні стоять після незмінюваної частини присудка, то змінювана і незмінювана частини можуть розташовуватися досить далеко одна від одної. У такому разі спочатку перекладається член речення, що несе на собі найбільший наголос, у даному випадку — це прикметник у порівняльному ступені набагато складніший, і тільки потім усі пояснювальні слова [30, с. 213]. Підмет і присудок стоятимуть у кінці речення, наприклад: *Weit komplizierter als Beobachtungen auf dem Festland sind die magnetischen Messungen auf See. – Набагато складнішими, ніж спостереження на суші, є магнітні виміри на морі.*

По-третє, для підмови текстів аграрного спрямування є типовим використання засобів міжфразового зв'язку, що являють собою сигнали логічного поєднання. У. Омом [27, с. 236], виділяє найчастіше вживані сполучники (*weil; da; so dass; obwohl; um...zu; sondern*) [32, с. 4]: *Beim Üben das Gerät nicht auf den Boden werfen, um Beschädigungen zu vermeiden.* прислівники *(nämlich; folglich; jedoch; anderseits)* [32, с. 15]: *Der Schutz des Motorgerätes kann den Benutzer nicht vor allen Gegenständen (Steine, Glas, Draht usw.) schützen, die vom Schneidwerkzeug weggeschleudert werden. Andererseits diese Gegenstände können irgendwo abprallen und dann den Benutzer treffen.* прийменники *(bei; wegen;*

aus; mit; trotz; zu; für; durch, vor, nach) [32, с. 45]: *Für Reduzierung der genannten, im Betrieb eines Metall Schneidwerkzeuges auftretenden Gefahren darf das verwendete Metall Schneidwerkzeug auf keinen Fall im Durchmesser zu groß sein.* звороти *(aus diesem Grund; im Falle; zu diesem Zweck; mit Hilfe von; durch den Einsatz)* [61, с. 32]: *Durch den Einsatz Schall emittierender Motorgeräte kann durch nationale wie auch örtliche, lokale Vorschriften zeitlich begrenzt sein.*

Для того, щоб аграрний науково-технічний текст виконував свою комунікативну функцію, його вже не буде достатньо просто перекласти. Так, він повинен бути включений в культурне середовище мови перекладу. На цьому підґрунті зазвичай з'являється «конфлікт форми і змісту», і перекладач не в змозі перекласти текст адекватно. Для того, щоб осмислити та перекласти зміст тексту адекватно, варто: 1) володіти ґрунтовною базою знань в області лексики та стилістики як мови оригіналу, так і мови перекладу; 2) необхідно розуміти лінгвокультурологічні особливості певного регіону, для того щоб зрозуміти і відчути емоційну дію дискурсу, що є дуже важливим моментом на шляху до того, щоб вірно передати її рідною мовою; 3) враховувати міжкультурні та міжнаціональні особливості матеріалу, і, нарешті, зберегти прагматичну направленість повідомлення.

Переклад з однієї мови іншою неможливий без граматичних трансформацій. Граматичні трансформації – це передусім перебудова речення (зміна його структури) і всілякі заміни – як синтаксичного, так і морфологічного порядку. Граматичні трасформації зумовлюються різними причинами – як чисто граматичного, так і лексичного характеру, хоч основну роль відіграють граматичні чинники, мовні відмінності.

Наприклад, якщо є розбіжності у структурі граматичного значення системі мови, тобто якщо граматичне значення має кілька форм висловлювання у мові перекладу і за мовної реалізації треба робити вибір. Прикладом може бути питання збереження цілісності пропозиції чи його членування, наприклад переклад складного речення з німецької мови: *Betriebe unter 2 Hektar landwirtschaftlich genutzter Fläche wurden einbezogen, wenn die Betriebe*

Sonderkulturen in bestimmten Umfängen anbauten oder der Viehbestand festgelegte Größenordnungen überstieg. Дана пропозиція є складною з підрядним зв'язком (союз: якщо) та ускладненою однорідними членами речення (*unter 2 Hektar landwirtschaftlic genutzter Fläche*). Пропозицію з такою кількістю блоків під час перекладу доцільно поділити на кілька частин: *Betriebe unter 2 Hektar landwirtschaftlich genutzter Fläche wurden einbezogen.* Ця частина пропозиції є головною. Це проста пропозиція з підрядним означальним. Основа головної пропозиції – *Betriebe ... wurden einbezogen.*

Додаткове означальне: *unter 2 Hektar landwirtschaftlich genutzter Fläche. Wenn die Betriebe Sonderkulturen in bestimmten Umfängen anbauten oder der Viehbestand festgelegte Größenordnungen überstieg.*

Друга частина пропозиції приєднується до першої за допомогою підрядного сполучника – wenn. Основа другої пропозиції двох підлеглих – «*Umfängen oder der Viehbestand*» та присудка – «*überstieg*». В цілому виходить наступний переклад пропозиції: *Ферми, площею менше 2 гектарів сільськогосподарських угідь враховувалися, якщо рослини спеціальних культур, що вирощуються, у певних областях або худобу перевищували за показниками встановлені норми* [10, с. 149].

Аналіз різних стилістичних типів фразеологізмів сучасного німецькомовного та україномовного аграрного дискурсі також має безпосереднє відношення до визначення прагматичних функцій та їх розмежування у літературі, так, наприклад, функцію створення образної та експресивної виразності виконують в основному книжні фразеологізми, функцію здивування читача виконують стилістично-знижені фразеологізми сучасного аграрного дискурсу, функції утримування уваги читача та утримування його уваги виконують у більшій мірі розмовно-просторічні фразеологізми, бо тяжіння до розмовного стилю мови

Варто зауважити, що перекладач має бути посередником не лише між мовами, а й між культурами, адже потрібно розуміти і брати до уваги не лише особливості культурного середовища, в контексті якого вживається оригінал, а й

того середовища, для якого здійснюється переклад. Варто бути особливо обережним у підборі відповідників, бо вони також пов'язані з національною культурою мови перекладу. Трапляється, що подані у словнику відповідники, зовсім не можна застосувати у перекладі того чи іншого фразеологізму. Отож, у ході підбору достатньо експресивних еквівалентів до фразеологізмів, що містять етнокультурний компонент, руйнується лінгвоетнічний бар'єр. Завдяки цьому носії як мови оригіналу, так і мови перекладу мають рівні можливості сприйняття та інтерпретації повідомлення.

ВИСНОВКИ

При розгляді лінгвістичної синергетики аграрного дискурсу ідіолекту визначено пріоритетну роль поняття цілісності системи і важливість холістичного принципу в описі складних явищ дійсності; доведено актуальність розгляду самого феномена складності змісту й форми в аграрному тексті і встановлено найважливіші аспекти вивчення цього явища; наголошено на системотворчій ролі фактора мовної пам'яті в організації системи ідіолекту та функціях дискурсу як лінгвосинергетичної основи наукового синтезу в аграрному дискурсі. Розкрито також лінгвістичний зміст основоположних понять синергетики в дослідженні сфери мистецької творчості: нелінійності, нерівноважності, хаосу і порядку, атрактора, біфуркації, морфогенезу, дисипації та акцентування локусів системи тощо.

Окреслено витоки науки синергетики, історію її виникнення, надано визначення самоорганізованої системи. Охарактеризовано основні поняття синергетичних систем – нерівноважність, дисипативність, взаємне моделювання системою своїх складових та середовища, атрактор, репелер, параметр порядку. Також звернено увагу на роль адресанта у створенні дискурсу.

Виокремлено основні напрями досліджень з лігвосинергетики в Україні: розробка основ синергетики для застосування в лінгвістиці і в цілому в філології; синергетика стилю; синергетика і прагмастилістика дискурсу; самоорганізація окремих типів дискурсу; самоорганізація мовленнєвих творів у когнітивному аспекті; синергетика мови; синергетика словотворення; діахронічна лінгвосинергетика; самоорганізація концептивних систем; метаметафора в синергетичному аспекті; науковий дискурс у синергетичному аспекті; німецькомовний дискурс в синергетичному аспекті; синергетичний аспект німецькомовного агротехнічного дискурсу; синергетика дискурсу; синергетика фонетики; синергетика просодичної системи; синергетика омонімії; синергійність/фрактальність аграрних текстів; синергетика перекладу; синергетика німецького іменника.

У роботі наведено міркування про перспективи розвитку синергетики як науки з потужним міждисциплінарним та евристичним потенціалом. Окреслено здобутки і недоліки сучасної лінгвосинергетики, визначено недостатність досліджень у цій галузі та дещо неусталений зв'язок термінів та понять лінгвістики та синергетики. В той же час, здобутком сучасної лінгвосинергетики є досліджені механізми самоорганізації мовних та мовленнєвих явищ.

Системний розгляд перекладу з точки зору інформаційно-синергетичного методу при аналізі перекладу до, під час та після здійснення перекладу поліпшує сам процес перекладу текстів та виступає об'єктивним процесом, який дозволяє фахівцям-перекладачам поглянути на свою роботу з різних точок зору задля презентації найбільш змістовного перекладу, який задовольнить потреби його споживача. За допомогою синергетичного погляду на процес перекладу як певної систему самоорганізація дозволить уникнути багатьох помилок перекладу за рахунок розгляду цього процесу з точки зору не тільки філології та мовознавства, а й за рахунок підключення систем тексту, смислу, культури, соціуму, історії тощо. За допомогою цієї методики можливо також пояснити перебіг перекладацького процесу й обґрунтувати рішень перекладача.

За допомогою синергетично-інформаційної методики при перекладацькому аналізі тексту будь-якого рівня, у поєднанні з аналізом та детальним розглядом рівнів перекладацького аналізу, фахівець має можливість самостійно визначати доцільність використання тих чи інших прийомів для найбільш актуального та адекватного відображення тексту.

Перспективами для подальшого вивчення та удосконалення є додатковий розгляд функторів як окремих, самостійних елементів перекладу; розгляд лінгвосинергетичного підходу до перекладу та його застосування в практиці перекладу та розгляд окремих підсистем мови з точки зору синергетики задля виявлення їх взаємодії та відображення на переклад.

Анотація до студентської наукової роботи за шифром:

«Синергетика перекладу»

Актуальність дослідження полягає у тому, що інформаційна структура текстів аграрного напряму у німецькій і українській мовах має, з одного боку, універсальний фрактальний принцип будови, який полягає у різномасштабний рекурсивній інформаційній самоподібності варіантної структури подібних текстів до структури інваріантного наукового жанру, а з іншого – демонструє національно-культурні відмінності у способах і засобах моделювання варіантних фракталів, зумовлених як граматичною будовою кожної мови, так і політичними, економічними та соціальними реаліями, які впливають на науковий простір німецького й українського соціумів. Поєднання лінгвосинергетичного, зокрема фрактального, і структурно-прикладного підходів до моделювання інваріантно-варіантної структури текстів аграрної науки німецької та української мов видається необхідним для реконструкції як універсальних механізмів їхнього творення, так й унікальних, зумовлених національним контентом друкованих видань Німеччини й України.

Мета дослідження аналіз існуючих теорій та практик з використанням синергетично-інформаційного методу та методу порівняльного аналізу при перекладі спеціальних текстів. Визначення місця методу дослідження перекладацького аналізу за синергетично-інформаційною методикою у сучасному наукознавстві.

Завданнями є: 1) проаналізувати існуючих досліджень та практик перекладу спеціальних текстів використовуючи методи синергетики; 2) систематизувати наявних у різних сферах гуманітарного знання теоретичних результатів із вивчення текстів та досвіду конкретного застосування цих положень до наукової інтерпретації текстів крізь призму лінгвосинергетичного підходу; 3) встановити визначення понять «текст» та «дискурс» в синергетичному розумінні; 4) зазначити принципи універсального еволюціонізму та теорію самоорганізації складних систем.

Методи дослідження. На основі методологічних принципів

антропоцентризму, культурного детермінізму, текстоцентризму, а також принципу синергетичної системності, в роботі застосовано як загальнонаукові (метод порівняльного аналізу, синтезу, індукції, дедукції, методи морфологічного аналізу, ідеалізації та аксіоматичний метод, метод теоретичного узагальнення, спостереження, опису, інтроспекції);

– для збору й аналізу мовного матеріалу, так і спеціальні лінгвістичні методи і прийоми: структурнолінгвістичні (лексикосемантичний та стилістичний аналіз);

– для визначення лінгвостилістичних та когнітивно-прагматичних характеристик аграрних текстів; полікодовий аналіз тексту;

– для встановлення взаємозв'язків вербальних і невербальних компонентів дискурсу.

У **першому розділі** висвітлено основні аспекти дослідження німецькомовного аграрного дискурсу в сучасній лінгвістиці, визначено його основні лінгвостилістичні риси та подано характеристику дискурсу в функціональному та прагматичному аспектах.

У **другому розділі** роботи описано синегретику як універсальний метод дослідження еволюції звагалі, та еволюції аграрного дискурсу зокрема. Досліджено особливості самоорганізації еволюціонуючої системи та проаналізовано прагмастилістику аграрного дискурсу через призму лінгвосинергетичної парадигми.

Третій розділ роботи проведено паралелі між синергетичними системами мови і перекладу, описано синергетично-інформаційну методика перекладацького аналізу, визначено особливості реалізації синергетичних ознак перекладу німецькомовного аграрного дискурсу та проаналізовано основні дискурсивні помилки в перекладі аграрного дискурсу.

Ключові слова: аграрний дискурс, синегретика, лінгво- та прогмастилістика, самоорганізація еволюціонуючих систем, синергетично-інформаційна методика, перекладацькі трансформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амеліна С. Конотативна еквівалентність у перекладі. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, №11, 5-14. URL: https://doi.org/10.31812/filstd.v11i0.353 (дата звернення: 17.06. 2021).
2. Арістова Н. А. Основні підходи до визначення аграрного дискурсу в сучасній лінгвістиці. *Комунікативний дискурс: наукова рецепція і стратегії дослідження:* збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, К.: Міленіум, 2016. С.176-177.
3. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. Сост. С.Г. Бочаров; текст подгот. Г.С. Бернштейн и Л.В. Дерюгина; примеч. С.С. Аверинцева и С.Г. Бочарова. М: Искусство, 1986. 445 с.
4. Борботько В.Г. Элементы теории дискурса. Грозный, 1989. 81 с
5. Бородкин Л.И. Бифуркации в процессах эволюции природы и общества: общее и особенное в оценке И.Пригожина. *Информационный бюллетень Ассоциации «История и компьютер»*, июнь 2002. №29. С. 14 – 21.
6. Бронник Л.В. Языковая динамика в дискурсе: когнитивносинергетический подход : Автореферат дис. д. филол. н.: 10.02.19. Военный университет. Москва, 2012. 40 с.
7. Бук С. Квантитативна параметризація текстів Івана Франка: проект та його реалізація. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2013. Вип. 58. С. 290–307.
8. Введение в синергетику перевода: монография. Кушнина Л. В., Хайдарова И.Н., Назмутдинова С.С. [и др.] / под общ. ред. Л.В. Кушниной. Пермь : Изд-во Пермского нац. исслед. политехн. ун-та, 2014. 278 с.
9. Влахов С. И., Флорин С. П. Непереводимое в переводе. М. : «Международные отношения», 1980. 341 с.
10. Дембровська О. Б. Особливості перекладу фразеологічних одиниць сучасної німецької мови. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. Вип. 9. С. 147-159.

11. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / Під заг. ред. Шевченко І. С.: Монографія. Харків: Константа. 2005. 356 с.
12. Загнітко А.П., Гнатюк Л., Михальченко М.М. Новітні виміри лінгвістичної прагматики. Рецензія на монографію: Бацевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики: (монографія). Львів : ПАІС, 2010. 336 с. Лінгвістичні студії. 2011. Вип. 23. С. 298–303. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2011_23_66 (299)
13. Звегинцев В.А. Предложение и его соотношение к языку и речи. – М.: МГУ, 1976. 170 с.
14. Карабан В. І. Переклад англійської науково-технічної літератури. Частина ІІ. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі Вінниця : Нова книга, 2001. 303 с.
15. Кійко Ю.Є. Deutsche und ukrainische Textsorten im Alltags- und Universitätsleben. Німецькі й українські жанри в повсякденному і університетському житті : навчальний посібник. Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2014. 150 с.
16. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Основания синергетики: Человек, конструирующий себя и свое будущее. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ «, 2011. 264 с.
17. Коваленко А.Я. Науково-технічний переклад : навчальний посібник для шкіл з поглибленим вивченням англійської мови, профільних класів та загальноосвітніх закладів технічного спрямування. 2-е видання, виправ. Тернопіль : Видавництво Карп'юка, 2004. С. 256–284.
18. Кравченко, Т. П. Термінологізована лексика у терміносистемі економіки АПК [Текст] / Т. П. Кравченко // Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні : 272 Матеріали Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, м. Миколаїв 24 –26 квітня 2013 р. - Миколаїв : МНАУ, 2013. – С. 114 – 117.
19. Мороховський А.Н. К проблеме текста. *Текст и его категориальные признаки: Сб. науч. тр.* – К.: КГПИИЯ, 1989. С. 5-8.

20.Москальчук Г.Г. Структура текста как синергетический процесс [2-е изд.]. М. : УРСС, 2010. 296 с.

21.Мышкина Н. Л. Внутренняя жизнь текста: механизмы, формы, характеристики. Пермь: Изд-во Перм. Гос. Ун-та, 1998. 152 с.

22.Ольховська Н.С. Синергетичний метод дослідження аграрного дискурсу. *Іноземна мова у професійній підготовці спеціалістів: проблеми та стратегії*: збірник тез доповідей ІІІ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 271-275.

23.Пиотровский Р.Г. Лингвистическая синергетика : исходные положения, первые результаты, перспективы / Райменд Генрихович Пиотровский. – СПб. : Филол. фак. С.-Петерб. гос. ун-та, 2006. – 160 с. 192.

24.Піхтовнікова Л. С. Синергія стилю байки: німецька віршована байка XIII-XX ст. : Монографія Х. : Бізнес Інформ, 1999. 220 с.

25.Скороходько Э.Ф. Семантические сети и автоматическая обработка текста. К. : Наук. думка, 1983. 217 с.

26.Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник. К.: АртЕк, 1998. 336 с.

27.Funk H., Ohm U. Handreichung Fachsprache in der Berufsausbildung. Bonn, 1991. S. 236.

28.Halliday M.A.K. Notes on transitivity and theme in English. Journal of Linguistics, 1967. 3, Part 2. S. 199–244.

29.Köhler Reinhard. Zur linguistischen Synergetik: Struktur und Dynamik der Lexik – Bochum : Brockmeyer, 1986. 200 S.

30.Lötscher Andreas. Text und Thema. Studien zur thematischen Konstituenz von Texten. Tübingen : Niemeyer, 1987. 309 S.

31.Menzerath Paul. Die Architektonik des deutschen Wortschatzes. Bonn : Dümmler, 1954. 132 S.

32.STIHL FS 120_200_250_Gebrauchsanleitung. S. 48.